

MOSONYI KATA

A napló mint autofikciós önéletrajzi „regény”

Tózsér Árpád: Akhilleusz beéri a teknőst

Az *Akhilleusz beéri a teknőst* a Kossuth-díjas szlovákiai magyar költő, irodalomtörténész, kritikus Tózsér Árpád naplófolyamának hatodik s talán utolsó része, amely a 2013–2020-as évek történéseit fogja egybe. Ezzel a címmel a filozófiát olyannyira kedvelő szerző egy huszárvágással megoldotta a zénóni paradoxont, az évezredekben át feloldhatatlannak tűnő apóriát. Ugyanakkor a címmel személyes s egyben Italo Calvino vágyát is megvalósítani szándékozott: az írás és olvasás egyidejűségének létrejöttét. Tózsérré revelációként hatott I. Calvino egy 1979-es regényének (*Ha egy téli éjszakán egy utazó*) naplót imitáló fejezete, melyben Calvino azt „kezdte bizonygatni, hogy az autentikus és reprodukált valóság közötti különbség eltűnőben van, azaz a kettő egyidejűleg lehetséges”. Tózsér egy 2013. decemberi feljegyzésében visszautal erre az élményre, egyben az olvasó számára ott derül ki, hogy ő már nyolc-kilenc évesen kezdett naplót írni. Az első szerelem hatására, meglesve a szomszéd kislány udvari jövés-menését, azt szinkronban lejegyezte. Az egyidejűséggel akkor sok évvel megelőzte az olasz szerzőt. Azóta a szándék módosult: *Naplók naplói* kerültek ki a keze közül, azaz a múlt reflektált, átstilizált, önreflexív írásai, melyek kulturális értékőrzést hordoznak, s a napi történéseken túl tartalmazzák a közéleti eseményeket, a szerző olvasmányélményeit, olykor éles kritikáit, valamint saját egzisztenciális problémáit, az idősödő emberre jellemző szubjektív emlékezés-mozzanatokat. Ez utóbbi főképp az *Időcsapdáknak* (2019) tűnt fe, de most erőteljesebben. Jelen kötetben azonban a szerző végre beért a jelenbe. Tózsér 1992-vel kezdte el írni a *Naplók naplót*, és harminc év alatt hat kötetben sikerült azokat közzétennie.

Időközben az irodalomtörténetben és -elméletben változások álltak be. Egyrészt amiről Illyés Gyula még az 1956–1957-es *Naplójegyzeteiben* (MMA, 2016) így vallott: „A naplók naplóját írom: az események egyidejű ábrázolását”, az – mint láttuk – Tózsérnél már nem ugyanazt jelenti. Másrészt, ahogy azt Németh Zoltán is írja a Tózsérről szóló *Életmű mint irodalomtörténetben* (Kalligram, 2011): „a hetvenes–nyolcvanas évek posztmodern intertextuális játékaik után a nyolcvanas évek végétől az irodalomban újra a szubjektumról, illetve az elbeszélés újradefiniálásáról szükséges beszélünk”. Sorra jelentek meg a naplóval rokon műfajú önéletírások, memoárok és az autofikciós művek. Ezek sorát – Tózsér szerint – az 1977-ben Serge Doubrosky *Fiának* című regénye indította el, és a műfaj eleinte főképp a franciáknál hódított. Szerzőnk megemlíti Roland Barthes önéletrajzi regényét is, megjegyezve, hogy „legérdekesebb, ahol a homoszexualitásáról ír, amelyet nem sikerült fikcionalizálnia”. Barthes műve nem kronologikus beszámoló, „gyakran él az emlékezés Proust által kanonizált madelaine-süteményes módszerrel”. Ez indította el Tózsérben is a szubjektív emlékezetsort. Néhány oldallal később beismeri, hogy ő elég későn (2000 körül) kezdett ismerkedni az újító franciákkal: Philippe Sollers és Robbe-Grillet autofikciós műveivel.

Ugyanakkor örömmel üdvözlö a fikciókkal tarkított önéletrajzi regény begyűrűzését a magyar irodalomba is, ő konkrétan Bereményi Géza *Magyar Copperfieldjét* említi, de kiemelhetjük Nádas Péter *Világoló részletek-jét* vagy Tolnai Ottó szinte teljes életművét, illetve az irodalomba a tudatfolyam-regényeivel berobbanó norvég Karl Ove Knausgård *Harc* kötetét. A posztmodern szövegirodalom után szinte kiszakadt az alkotókból a szubjektum emlékidézésének szükségesszerűsége. Az autofikció az önéletrajz és a fikció határmezsgyéjén mozgó műfaj, amely rendkívül alkalmas a múltfeldolgozás, a traumatikus tapasztalatok megjelenítésére. Mindezek mellett az irodalomtörténész Tózsér nem rejti véka alá, hogy Jonathan Franzen nagyon rossz véleménnyel van az autofikció műfajáról. Ám ő mégis neki köszönheti az év legrevelálóbb mondatát: „A szólás-szabadságot kormányon kívüli erők fenyegetik – kiváltképp a közösségi média és a többi online platform kényszerít alkalmazkodásra.” A szerző több szempontból is reflektál *Naplóiban* korunk összetett problémáira.

Már az első, a 2008-as *Szent Antal dísznaja*, majd a 2011-es *Érzékek csőcseléke* is méltán viseli a *Naplók naplója* alcímet, mivel már ennek az új autobiográfiai paradigmának tesz eleget. Ezek tulajdonképpen metanaplók, amelybe nemcsak a múlt, hanem az adott jelen meglátásai is beleíródnak, sőt átíródnak az emlékképek; a szerző mintegy eljátszik az önéletrajzzal, új szempontok szerint vizsgálva azt. A naplóíró nemcsak szerző, de narrátor és főhős is egyben. Ugyanakkor, mivel érzékeli, hogy fegyvert tart kezében, „cézárként ítélkezhet elevenek és holtak fölött [...], eleven embereket boncol: este, mikor kinyitja a naplóját, még meleg a napközben látott emberek szíve, veséje, mája. S ő könyörtelenül beléjük vág tollával, szikéjével” (*Érzékek csőcseléke*, 118–119.). A naplóíró pozíciója bonyolult, de a napló kritikusának helyzete még összetettebb. Hiszen a „metafikatív napló többszörösen önreflexív olvasói helyzetet követel magának”. Mindezek tudomásulvételével vizsgáljuk meg a legújabb *Naplót*, amelyben nem a kronologikus előrehaladás a fontos, mert – Németh Zoltán szerint is – ez a napló felfüggeszti a lineáris olvasást. Valójában a tematikusság alapján érdemes vizsgálni, mert általa nyílik meg a szerző gondolkodásmódja, világlátása, tárulnak fel módszertani eszközei, s az alkotó mint ember általa jut el a gondolkodás mélystruktúrájáiig, szinte lecsupaszítva önmagát, szellemiségét.

Mindenekelőtt röviden vázoljuk fel a könyv szerkezetét. A 2013–2020 közötti évekre bontások mellett alcímeket is kapott. Ezek közül kiemelkedően értékesek a következők: *Ipse dixit; Vlagyimir Duda, Ronsard Péter, Monsieur Vénus és mások; Hoaxok; Az irodalom láthatatlan szíve; Valentin Balaša; Akhilleusz beéri a teknőst* és *A napló mint autofikciós regény*. A könyv végén található névmutató pedig (518 névvel) most is a szerző intellektusára, olvasottságára és tág érdeklődési körére utal.

Tekintsük át, miről is van szó ezekben a fejezetekben! Az *Ipse dixit*-ben először is a „*Litera tévében*” hallottak stílusán háborodik fel a nyelv tisztaságát őrző Tózsér: „Van a mai magyar irodalomban valami furcsán Sturm und Drang-os: a szerzők a populáris és (népi) kultúra ürügyén a »népi« vulgarizmusokhoz süllyednek, de magát a népi kultúrát magasról leszarják (hogy én is stílszerű legyek).” Visszautal a korábbi évekre, amikor még becsülete volt a népköltészetnek, egy polcra kerültek „*Homérosszal*” és „*Ossziánnal*”. Majd érdekfeszítő szófejtésbe kezd a magyar szeretet és szerelem szavakat illetően, összevetve más nyelvekkel, melyekben csak egy szóval fejezik ki a két jelentést; visszautal az ősi magyar nyelvemlékekre, illetve Pál apostol *Szeretethimnuszára*, végül leszögezi, hogy nálunk a szerelem a testiségre és lelkiségre vonatkozó szóhasználat, míg a szeretet az agapé jelentésben állandósult. És találunk itt egy filmkritikát is: az Oscar-díjas *Mindenkit* című filmről, szerinte „valószínűbb lett volna, ha a gyerekek nem a premieren lázadnak föl a karvezető tanárnő ellen, hanem mondjuk a főpróbán – gyerekekről ilyen nagy, szervezett, egységes ellenszegülést nehezen lehet feltételezni”. A további fejtegetést érdemes elolvasni! Majd Tózsér nemtetszésének ad hangot Sipos Balázs ex cathedra ÉS-beli kritikájával kapcsolatban, ahogy Vajda Mihályt bírálja. Egyben felidézi Siposnak az ő 2. *Naplóját* kritizáló hangnemét is. Az április 28-i bejegyzés az Írószövetségben történt, *Imágók* című verseskötetének bemutatását használja fel annak a gondolatának a kifejtésére, mely szerint „minden szépírónak (legyen az prózaíró, költő vagy kritikus) ajánlatos egyetlen élő, működő szervezetként megélni, s a saját eszközeivel (valamint saját élete hozzáadásával) újrainni a világirodalmat”. Tózsér elégtétellel fogadja a moderátor Mirtse Zsuzsa megjegyzését, hogy „ő ennek a folyamatnak a kezdetét 1995-ben, a *Leviticus* c[ímű] kötetben” már látta, mert Tózsér szinte minden „könyve egy-egy ablak a világirodalomra, világmítoszokra, filozófiákra, történelemre, de az ablak [...] mindig vers alakú”.

A *Vladimir Dada, Ronsard Péter, Monsieur Venus és mások* című fejezet első érdekes bejegyzése az Illyés Gyula és Tristan Tzara összeveszéséről, valamint a dadaizmus anekdota jellegű szófejtéséről szól. Tózsér kellő humorral fűszerezi az egykori svájci eseményt. A június 10-i feljegyzései Márai *Naplóival* kapcsolatosak, Tózsér itt rögzíti, hogy a „naplókönyvnek (akár az egyetemes időnek) nincs eleje, közepe, vége, olvasását bárhol, bármikor el lehet kezdeni, bárhol abba lehet hagyni”. Ezután a Balassi-kortárs P. Ronsard származását veszi górcső alá, és érdekfeszítő kutatás eredményeként jut el oda, hogy Ronsard valószínűleg bolgár eredetű volt, és nem magyar, ahogy Márai állította. „Honnan vehette Márai az értesülését?” – kérdezi a mindenre kíváncsi szerző. Majd egy kicsit a kákán is csomót kereső nyelvészkedéssel oktalannak tartja József Attila „Dongó ödög az erdő szélén” verssorát, holott az a poétikai képalkotásban megállja a helyét. Aztán sötét képet rajzol az emberről mint teremtett vagy evolúciós lényről (a két ontológiai állítást összemossa), megállapítja, hogy az ember agyafúrtságával „saját éltető közegét (a Földet) s önmagát is legyőzi, megsemmisí-

ti: saját művei, úgy mint a nanorobotok, a genetikailag módosított élőlények, a természeti-ökológiai katasztrófák, a belőle származó új betegségek, vírusok letörlik a föld színéről a Föld eme legkártékonyabb élősködőjét”. Ezzel már napjaink problematikájának kellős közepébe juttatja el az olvasót. „Beteljesül az írás, eljönnek János *Jelenéseinek* szörnyei [...] nem a büntető Isten vezérli őket, hanem maga az ember. Önmaga ellen.” Tózsér felháborodása ezután egy újabb apropót talál: „[az] eget nyalják a kulturkampf hullámai, leckézteti a jobboldal a balliberális oldalt”, most épp Radnóti Sándor körül zajlik a csetepaté, melyet Tózsér sommásan így zár le: „a magyar kultúra elsősorban azért magyar kultúra, mert nemzeti, sőt: miért ne lehetne egy liberális elveket valló író egy időben s bizonyos vonatkozásokban akár konzervatív-nemzeti is? Ahogy például a reformnemzedék nagyjai általában ilyenek voltak.” További fejtegetésén érdemes elgondolkodni.

A *Hoaxok* is a szellem embereként mutatják be Tózsért, aki mindent igyekszik kitisztázni. Jelen esetben Alain Delon antiszemitizmusa forog kockán. A szerző rákeres az eredeti Delon-interjúra, idézi is franciából: „[utálom ezt a kort, hányhatnékom van tőle. Vannak lények, akiktől egyenesen undorodom.” „Tegyük a kezünket a szívünkre: nem fortyanunk föl időnként magunk is hasonlóképpen?” – teszi hozzá végül. Vagy egy másik felborzoló eset: „Strasbourgban az ún. Sargentini-jelentésről tárgyaltak. Az Európai Parlament ülését a tévé élőben közvetítette. Hát, ha ez Európa, akkor én inkább ázsiai vagyok.” Az egészet Tózsér egy falusi pártgyűlés szószátyárkodásaihoz, ólvégi visítózásához hasonlította. Kritikai érzéke, igazságérzete és csípős nyelve soha nem hagyják cserben. A december 22-i bejegyzésben Grendel Lajos („a legíróbb hazai magyar írónk”) temetése kapcsán olvashatjuk: „kétszertátú volt a gyászoló sereglés, a felek között az egyetemes megrendülés ellenére is érezhető volt a feszültség. [...] Aki mindenkit megért, az végül egyedül marad: a tudommal ateista Grendelt végül egyetlen szál pap búcsúztatta.”

A 2019-es *Az irodalom láthatatlan szíve* című fejezet tartalmilag talán a leggazdagabb, bár eddig is szerteágazónak láttuk Tózsér érdeklődését. Sajnos éppen csak érinteni tudjuk azt a témédék izgalmas témát, amit a szerző felvet. Egy Masarykról szóló szlovák film kapcsán nyomoz a politikai magánélete után, amiről különös dolgokat tudhatunk meg. A fejezetcím egyébként Alain Lance-tól származik, aki költőként a Lettre-ben arról panaszkodik, hogy marginális pozícióba szorult a költészet. Igen ám, de „évente megjelenik 500 verskötet”, és reneszánszuk van a versantológiaéknak. „Ezek után mit szólunk mi, Pozsonyban, Budapesten, Kolozsvárott és Újvidéken?” – teszi fel költőnk a kérdést. Ezután Tózsér megfogalmazza a költészettel kapcsolatos nézetét: „Nem én mondom először, hogy a költészet az egyetlen lehetőségünk létünk (egzisztenciánk) megérintésére, érzékelésére. De ez az axióma fordítva is érvényes.” Majd sajnálkozva jegyzi meg, hogy „jelenkori költőink gyakran a ma divatos ideológiákból merítik ihletüket (testiség, feminizmus, LBMTQ, antirasszizmus), s így nem esztétikai értéket, hanem valami új sematizmust teremtenek. [...] Nem a létről, hanem a létidegen ideológiákról szólnak.” A 2019. december 25-i feljegyzésében Illyés kapcsán az új realizmusról, majd a ma létező „spekulatív realizmusról, az antropológiai posztmodernről (= testiség-ábrázolás), a nonhumanizmusról” elmélkedik, végül fölteszi a kérdést: „lesz-e új lélekvándorlás, új túlvilág?” Ezt ironikusnak tekinthetjük, hiszen a keresztény kultúrkörben élő Tózsér számára egyértelmű lehet, hogy az idők végén feltámadás lesz, az örök életre vagy örök halálra. Ezen is érdemes eltöprengeni. Tandori Dezső halála után Tózsér egy rövid, de velős és világos magyarázatát adja annak, hogy miért nem értik igazán Tandori költészetét. „Főleg azért nem kell a mai irodalmi mainstreamnek, mert szubjektumhívó.” És még ebben a fejezetben van szó arról, hogy a szlovákok – mivel Balassi zólyomi születésű – ki akarják sajátítani maguknak. Tózsér nyersfordítása alapján készült el egy kisebb Valentin Balassa-kötet, amit a pozsonyi Nemzetközi Könyvvásáron, a Bibliotékán mutattak be, ahol természetesen Tózsér megvédte Balassi magyarságát. A 2020. június 6-i bejegyzés szinte vetekszik a *Vagyonos apáink* kultúrtörténeti elemzéseivel: Tózsér öt pontban vezeti le, hogy Balassi Bálint (Shakespeare kortársaként) talán már korábban vetette papírra a Shakespeare-motívumokat.

A költészet témakörében még megtudjuk, hogy rá Illyés Gyula, Szabó Lőrinc, Eliot és Ezra Pound voltak nagy hatással. Majd följegyzi, hogy Czeslaw Milosz öregkori verseit fordítja, mely intenzíven megérinti. Többen szemére vetették Tózsérnek, hogy a saját költészetét erősen befolyásolják a világirodalmi és egyéb olvasmányai, mire ő már korábban megfelelt azzal, hogy „könyvember vagyok”. Számára az olvasás jelenti a szellemi inspirációt, általa jut el újfajta meglátásokra. Például Esterházy *Hasnyálmirigynaplóját* lapozgatva, valamint Takáts József ÉS-beli, *Várakozás a realizmusra*

című írása nyomán úgy véli, hogy Margócsy Istvánnal azonos a véleménye, amely szerint Esterházy inkább a kritikában hozott fordulatot. Ez akár irodalmi vita tárgya is lehetne.

A folyóiratokat böngészve a szerző mint olvasó hiányolja, hogy a *Litera* ugyan tele van az Új Symposion ünneplésével, de miért nem írták meg meg a Sympo-monográfiát. Erre az lehet a válasz, hogy 2018-ban a veszprémi szerkesztők felkérték rá Brassai Zoltánt, de az ő november 16-i halálával az nem valósulhatott meg.

Tőzsér, mint minden íróember – jól tudjuk ezt Szív Ernő *Az irodalom ellenségei* (Magvető, 2017) című tárcagyűjteményéből –, sóvárogja az elismerést. Ezen nincs mit szépíteni. Saját műveinek recepciójára rendre reagált naplóiban. Ő maga ugyanakkor élesszemű kritikus, ebből a *Naplóból* érdemes kiemelni a Borbély Szilárd *Nincstelének* című regényéről írottakat, mivel az szinte teljesen szembemegy az állításokkal. Azt elismeri, hogy Borbély jó költő volt, de ez a regény – szerinte – tele van ellentmondásokkal. Érdemes elolvasni vélekedését. De Darvasi *Virágzabálóját* is elhibázottnak tartja, akárcsak Radics Viktória.

Mindeközben Tőzsér önkritikát is gyakorol, még a szubjektum lecsupaszításától sem riad vissza. Valahogy úgy van önmaga megítélésével, mint Cyrano: mások ne sérteggessék, de ő számos esetben kineveti önmagát, főképp öregkori tehetetlensége, memóriájának gyengülése miatt. Feledhetetlen a mankós sztori; hetvennyolc évesen „kitöltik betegségei”. Tulajdonképpen a könyvekkel élesztgeti magát. 2012-ben, mikor 14 kritikát kapott, tréfásan jegyezte meg: „Mi ez? Végkielégítés?” Az Artisjus Nagydíj körüli bonyodalmakon (hogy a Népszava Gerőcs Péternek jegyezte a díjat) csak nevetett, ugyanúgy a Forbáth Imre-díjon, amit tulajdonképpen még ő alapított, amikor a Szlovákiai Magyar Írók Társaságának elnöke volt. Persze annak örült, hogy az MMA filmeseivel bejárták szülőföldjét, Gömörországot, mert portréfilm készült róla. 2018 novemberében „elhülyült vénemberként” mégis keres magának feladatot: „meg kéne írni a demencia hiteles nyelvét, stílusát”. Megindító az önironikus bejegyzés 2019. március 16-án: önmagát a TESCO előtti hajléktalanokhoz hasonlítja, „hazaérek, s én is kezdek ácsorogni az íróasztalom előtt. Üres a fejem, s úgy érzem, az egész 84 éves életem is kong az ürességtől [...], egyelőre magam is csak ihletettebb pillanatokban ismerem be a szomorú valót. Valahogy úgy, hogy bevillan a fejembe egy olvasmányélmény, s valós helyzetet keresek hozzá a saját életemből. Íme az öregség hübrisze: még most is csak a metafora, a forma kedvéért adom fel a fiatalság, az egészség dölyfét.” Mindez nem elég, rémálmok is gyöttrik, főképp egy rögeszme, „hogy az élethez tkp. nem azért ragaszkodunk, mert az valami csudajó dolog, hanem azért, mert ez legalább ideig-óráig képes elfeledtetni velünk azt az ismeretlen szörnyűséget, ami halálunk után vár ránk”. Ide kívánczik Dosztojevszkij egy gondolata: „Vagy elfelejtetted, hogy az ember a nyugalmat, sőt akár a halált is többre becsüli, mint a szabad választást a jó és a gonosz megismerésében? Nincs csábítóbb az ember számára, mint lelkiismeretének szabadsága, de nincs gyötrelmesebb sem.”

Egy író naplójából nem hiányozhatnak a rendezvények sem. Ebben a *Naplóban* a 34 eseménynek pontosan a fele szlovákiai történés, a többi magyarországi. Ezek író-olvasó találkozók, könyvbemutatók, interjúk, folyóiratestek, könyvheti alkalmak, ünnepek, temetések. Vagy épp a 65. komáromi érettségi találkozó. Ezeknek a sorát a koronavírus-járvány kezdte megakasztani. Ezek az alkalmak lehetőséget teremtenek az írókollégákkal s az olvasókkal való találkozásra, eszmecsere-re. Tőzsér kivételes örömmel emlékezik meg Térey Jánosról, akivel kétszer beszélgetett kedvére, illetve Szvoren Edinával szófejtésbe bonyolódtak a Szvoren név kapcsán. Emlékezetes volt a szlovákiai Magyar Intézet ünnepe, amikor a hatvanéves Irodalmi Szemlét köszöntötték (2019-ben), amelynek kapcsán Tőzsérben felidéződött egy 1968-as Fészek Klub-beli emlék, amikor is Nemes Nagy Ágnes a bárpulznál hőzöngő Vladimir Reisel szlovák költőt azzal csitította le, hogy „könnyű maguknak ott, a szabad nyugaton (értsd: Pozsonyban) és folyóiratukban, az Irodalmi Szemlében, abban a kis Nyugatban, de itt, nálunk, Bp.-en még mindig füle van a falnak”. Tőzsér lelkét újra megmelengette az emlék, legfőképp a lapjuknak szóló elismerés.

S ha már szó esett a COVID 19-ről, és ezzel már az *Akhilleusz beéri a teknőst* fejezetben, a mában járunk, mit tesz egy mindenre nyitott költő: szófejtésbe kezd. Végül a „bogáncsnál” állapodik meg, majd leírja a túskefélére pontos működési mechanizmusát. A *karantén* szó miatt már hosszabb utat fut be: a *Halál Velencében*-től egészen Raguzáig, ahol tényleg negyven napig, azaz „quarantine”-ig tartott a város vesztézára.

Tőzsér Árpád életműve bármennyire is a filozófia és a létkérdések ihletésében született, szerzőként mégsem vonhatja ki magát teljesen a közéletből, a politikából, holott ő függetlennek tartja

magát. Számára identitás-gondot jelentett sokáig (talán mindmáig) a szlovákiai magyarsági létforma. Kiváló tanulmányokban igyekezett menteni a magyar irodalmi értékeket, s közben megmagyarázni a kisebbségi lét keserveit. Manapság inkább rezignáltan veszi tudomásul, hogy Pozsonyban megszűnt a magyar nyelvű könyvesbolt, nem kapható magyar folyóirat sem. Ő magyar könyvekért átjön a határ menti első nagyobb városba. De már annak is örül, ha például a Zichy-palotában zajló ünnepségen szóba állnak egymással a magyar és a szlovákiai írók. De az jobban elkeseríti, hogy a globalizáció folytán az új nemzedék már világotazó, nem odahaza gazdagítja az irodalmi életet.

Tapasztalhattuk, hogy Tózsér valóságos szellemi szeizmográfként érez rá a világeseményekre, amelyekre természetesen irodalmi példákon keresztül mutat rá: például a *Halál Velencében* az első, a *Pestis* a második világháború beharangozása volt, a mai járvány féltő, hogy a harmadik beköszön-tét jelenti, írta ezt 2020. január 13-án. Azóta – mint tudjuk – sajnos elszabadult a világban a pokol.

Ha valamikor, akkor korunkban van a legnagyobb tisztánlátásra szükség. Idén a Kárpátia Stúdió újra megjelentette Szécsy János 1943-as esszéketét, *Az erőszak korát*, amelyben ilyen sorokat is találunk: „Mára a velejéig romlott, önző, önmaga jövőjét elpredáló átlag alatti ember jutott hatalomra úgy, hogy elvesztette életének az alapját.” Nála kulcsfogalom a „vallásos ateizmus”, s a szekularizációnál még nagyobb káoszt jelent az álkereszténység. Az eredeti emberiségnek szánt törvényt (2Móz 20) rég megmásították, sőt sutba dobták. Talán ez az oka, hogy Tózsérnél az önmagának feltett létkérdések sok esetben afféle „onto-libikókák” maradnak. Pedig éles meglátásai vannak: Európát „az ördög konyhájának” nevezi, mely „a 19–20. sz.-ban három pokoli receptet szült: Marxot, Nietzschét és Freudot. A kommunizmus, a fasizmus az életet vették el, a jelenkori diktatúrák a lelkünket célozzák.” Ugyanakkor meglepődik azon, hogy egyes íróink (Esterházy, Szilasi László, Grecsó Krisztián) a halálos betegségük során tértek meg, találtak rá Istenre. Holott ez szinte evidens.

Tózsér világunkról megállapítja, hogy már 150-200 éve haldoklik, utalva Schopenhauer, Spengler pesszimizmusára, Baudelaire és Lautreamont halálkultuszára, ő is megkongatja a világ-vég-vészharangot, mondván, hogy civilizációkat a „disznófejű Nagyúr ölné meg”. Figyelmeztet a hightech veszélyeire, a gender-ideológia ártalmára. A vilájjárvánnyal kapcsolatban volt egy igen világos meglátása: „A világhelyzet a koronavírusal annyira ránk szűkült, hogy az napjainkban már egyre inkább »személyhelyzet«, amelyben nem lehet többé lébecolni, mindenkinek színt kell vállalnia. Kicsit már az utolsó ítélet pszichózisát idézi állapotunk: tetteink azonnal megméretnek.” Utal Jean Baudrillard szimulákrumára is, mondván, mit nekünk a valóság, elég nekünk a valóság szimulációja. „Ha ez a világ állandósul, akkor az emberiség beszorul az internet, a digitális, a médiumok szimulakrumára”, ami elszakít a természetes életformától, táptalaja a neurózisnak és az amoralitásnak (2020. augusztus 7.). Lásd az elszaporodó iskolai lövöldözéseket, Tózsér is megemlíti egy pozsonyi általános iskolai vérengzést.

A *Napló* nagy témaköre a halál, amely Isten nélkül előbb misztérium, azután rémület és szorongás. Vele azonban természetes folyamat. „A világ Teremtője nem halt meg, mint sokan állítják róla, csupán elrejtőzött az erőszak elől – véli Szécsy János –, megvárja, míg az új hős esztelen önhittségében elpusztítja önmagát.” Jelenünkben ez a folyamat gyorsult fel, de a *Napló* 2020-szal lezárult, így Tózsér a mostról már nem adhat számot. Ellenben abban a hét évben mintegy 34 halálesetről tudósít. „A bűn zsoldja a halál”, erről így vall: „egy kamionnyi bűnt húzunk magunkkal”. De soha nem késő beismerni, hogy „másképp kellett volna élnem”, ahogy ezt tette L. Tolsztoj Ivan Iljics a halálos ágyán. Az *Akhilleuszban* hosszú a leltár, számos neves írónk, művészünk távozott, csak néhány feledhetetlen név: Borbély Szilárd, Kertész Imre, Kőrösi Zoltán, Esterházy Péter, Szegedy-Maszák Mihály, Dobos László, Varga Lajos Márton, Kántor Lajos, Tarján Tamás, Grendel Lajos, Tandori Dezső, Térey János, Bertók László, Szócs Géza. Szinte beláthatatlan veszteséget jelentenek irodalmunkban. Tózsér mindenkihez kapcsol valamilyen emléket, Bertók Lászlóval majdnem azonos korúak voltak: „bátyámozták és öcsémezték” egymást. Egyes személyekhez kritikai megjegyzést fűz.

Ő, aki – André Gide-hez hasonlóan – Spektátorként kihajol a jelen ablakán, hogy szemlélődjön és véleményezzen, valamint a „finomhangolt univerzumban” megállapítsa, hogy az élet körül sok a staffázs (ahogy ezt írta legutóbb Pomogáts halálakor), váratlanul az olvasó elé gördít egy szívzorító kulcsmondatot: „Várok valamit. S magam sem igen tudom, mit. Valami olyan élményt, megvilágosodást, ami legalább részben visszaigazolná, hogy nem hiába éltem le ilyen hosszú életet. Minden reggel úgy veszek le egy-egy könyvet a könyvespolcra, hogy hátha ma megtudom belőlük, miért éltem.” Olykor kezébe akad a *Könyvek Könyve* is, s belőle idézi Simeon szavait: „Bocsásd el, Uram,

a te szolgádat, mert látták az én szemeim a te üdvösségedet.” Aztán naplója végén még eljátszik a gondolattal, hogy jó lenne megírni az 1992 előtti éveket is, de ahhoz újabb harminc év kellene, míg megjelenének. És az már esélytelen. De felvázol egy egészen kiváló tervet is a megírás mikéntjére nézve, majd belátja, hogy „marad tehát a Barthes-féle modell, az autofikciós, regényes összefoglalása fiatalokori” éveinek. S mivel eddigi *Naplóit* is kicsit fikcionalizálta, „[h]isz a lejegyzett esemény és a feljegyzés között eltelt idő bekapcsolja az emlékezést is, amiről pedig tudjuk, hogy egyrészt önző/részrehajló, másrészt objektíve is megbízhatatlan; ilyen alapon a naplókönyvek egy kicsit felfoghatók akár autofikciós önéletrajzi regénynek is”. Hát fogadjuk el a szerző állítását: „Igen, ilyen regény az én hat kötetemnek tudatfolyama is!” (*Kalligram, 2022*)

FÁTYOL ZOLTÁN, A római graffiti, 2006, akvarell, papír, vegyes technika, 77,5x55 cm

